

Nr 326.

Av herr **Lundstedt**, *angående viss hovrätterna tillagd befogenhet att verkställa prövning av och meddela förordnanden åt extra ordinarie tjänstemän.*

Vissa förhållanden inom hovrätterna äro ägnade att tilldraga sig riksdagens uppmärksamhet. De sammanhånga med det därstädes rådande vikariatsystemet, vilket icke tillnärmelsevis i sådan utsträckning förekommer inom något annat statens verk och även varit föremål för reformförsök. I av tillkallade sakkunniga den 30 oktober 1926 avgivet betänkande angående ändringar i hovrätternas organisation, arbetssätt och löneförhållanden med mera framhålles, att vikariatsystemet bland annat medförde ökad svårighet att förmå de »mera dugande juristerna» att kvarstanna i hovrätten. De sakkunniga förklarade detta förhållande bero på att de ordinarie hovrättsledamöternas avlöningsförmåner avsevärt understege vad som i regel utginge till innehavare av andra domareämbeten och viktigare administrativa tjänster. De sakkunniga funno däremot, att de i hovrätterna adjungerade ledamöternas ävensom fiskalernas löneförmåner måste anses vara jämförelsevis höga och överstiga vad som inom andra grenar av statstjänsten kunde påräknas av befattningshavare i motsvarande ålder, varför rekryteringen av hovrätternas yngre personal icke heller mötte några svårigheter.

Jag vill icke närmare yttra mig därom, huruvida hovrätternas ordinarie ledamöter i allmänhet verkligen icke kunna anses vara, såsom de sakkunniga uttrycka sig, »mera dugande jurister». Det förhåller sig emellertid faktiskt så, att de i hovrätterna tjänstgörande yngre juristerna, sedan de såsom adjungerade ledamöter och assessorer tjänstgjort i hovrätten, erhålla förordnande såsom revisionssekreterare. Därest de härunder vid föredragning inför högsta domstolen befinnas mindre lämpliga för sistsagda tjänstgöring, återvända dessa, enligt de sakkunnige mindre dugande, jurister i allmänhet till hovrätterna och utnämnas i sinom tid till hovrättsråd. Lyckas de däremot som revisionssekreterare, kunna de därefter söka sig en mera inkomstbringande domsaga, utnämnas till expeditionschefer och dylikt.

Dessa i hovrätten sålunda tjänstgörande hovrättsråd utgöra hovrättens beslutande ledamöter i åtskilliga viktiga frågor, bland annat i den för hela vårt domstolsväsende synnerligen viktiga frågan om prövning av domaraspiranterna.

De jurister, vilka efter avlagd juris kandidatexamen önska ägna sig åt domarbanan skola enligt 24 § i nu gällande kungl. stadga om domsagornas

förvaltning av år 1925, innan de kunna erhålla rätt att förvalta häradshövdingämbete i full utsträckning, i regel hava tjänstgjort minst två år såsom biträde åt häradshövding samt under minst sex rättegångsdagar eller tre allmänna tingssammanträden handlagt vissa mindre mål och ärenden. Under denna tid stå vederbörande domaraspiranter under häradshövdingens omedelbara tillsyn, och häradshövdingen svarar för att icke olämpliga personer erhålla förordnande att förvalta häradshövdingämbete, då det är på hans förslag och efter hans vitsord, som sådant förordnande meddelas. Först efter fullgjord tings-tjänstgöring vidtager den egentliga hovrättstjänstgöringen. Enligt arbetsordningarna för hovrätterna bör, såvitt möjligt, förordnande att uppehålla fiskals-tjänst »beredas därtill lämpad person, innan han, efter tingstjänstgöring varom nyss sagts, under ett och ett halvt år oavbrutet tjänstgjort i hovrätten». (§ 56 i arbetsordningen för Svea hovrätt.) Vederbörandes lämplighet för förordnandet prövas givetvis av hovrätten. Redan denna prövning, som hovrätten fått sig anförtrodd, inger vissa betänkligheter med hänsyn därtill, att hovrätten till sin vid sådana ärendens avgörande bestämda sammansättning icke kan anses skickad för detta ändamål. Visserligen delar jag icke de nyssnämnda sakkunnigas uppfattning, att de i hovrätten kvarstannande hovrättsråden i allmänhet icke vore »mera dugande jurister». En person kan dock mycket väl vara en synnerligen skicklig hovrättsdomare, fastän han icke passar vare sig till revisionssekreterare, lantdomare eller expeditionschef. Men det förefaller ganska olämpligt, att dessa hovrättsråd, vilka ju åtminstone i flertalet fall icke av högsta domstolen ansetts lämpliga till föredragning såsom revisionssekreterare, just skola bedöma domaraspiranternas förmåga och lämplighet såsom föredragande inför överdomstol. Bortsett från olämpligheten härav ur det allmännas synpunkt, måste även märkas, att denna av hovrätterna utövade befogenhet är av ödesdiger betydelse för de av hovrätterna underkända juristerna, vilka därigenom avstängas från domarebanan. Härmed är emellertid kritiken i ämnet icke uttömd. Hovrätten utnyttjar ofta sin ifrågavarande befogenhet till det yttersta och förfar därvid på ett sätt, som synes vara högst otillfredsställande. (Mina upplysningar i saken avse blott Svea hovrätt. Från de övriga hovrätterna har jag icke hört några klagomål.) Sälunda har det varit vanligt, att fiskaler, vilka fått tjänstgöra i månader eller år, helt plötsligt av hovrätten finnas mindre lämpliga och därför vägras vidare förordnande. Det har t. o. m. gått så långt, att hovrätten vägrat jurister, vilka innehaft adjunktion såsom ledamöter i hovrätten, vidare förordnande, när hovrätten av ett eller annat skäl funnit dem olämpliga. Genom ett sådant förfarande riskerar man, att vissa högt begåvade, självständiga karaktärer frivilligt avstå från domarebanan och vidare att de bästa krafterna kunna komma att utgallras, varjämte lagens bestämmelser om domares och ämbetsmäns självständighet i sin ämbetsförvaltning måste bliva kringskuren och de adjungerade ledamöterna råka i beroende förhållande av de ordinarie ledamöterna.

Men även en annan synpunkt måste här beaktas. I 1925 års domsagostadga

genomfördes slutligen den bestämmelsen, att den, som icke tjänstgjort såsom fiskal eller ledamot i hovrätt eller under viss tid uppehållit befattning i vissa rådhusrätter, icke finge hålla mer än tre allmänna tingssammanträden. Enligt departementschefens yttrande (se prop. nr. 173/1925 sid. 23) avsåg denna bestämmelse att åstadkomma växelverkan mellan arbetet i underrätterna och hovrätterna, varjämte den avsåg, att på ett jämförelsevis tidigt skede av de unga juristernas utbildning framtinga en prövning av deras lämplighet för domarverksamhet. Såsom bestämmelserna tillämpats av hovrätten kan emellertid prövningen tvärtom förläggas till ett mycket sent stadium, ofta efter tre, fyra eller ännu flera års tjänstgöring i hovrätt efter fullbordad tingstjänstgöring. Det synnerligen olyckliga i detta tillvägagångssätt torde ligga i öppen dag, varförutom det ju än ytterligare synes understryka hovrättens oförmåga för uppgiften, då den icke ens efter flera års tjänstgöring lyckats bilda sig någon uppfattning om vederbörandes lämplighet för domarverksamhet. Dessutom borde någon hänsyn tagas till den enskildes intressen. Det ställer sig givetvis för dessa tjänstemän svårare att efter kanske en längre tids tjänstgöring såsom fiskal söka sig in på en ny bana, än vad som skulle hava blivit fallet, därest de tidigare blivit i tillfälle att övergå till annan verksamhet. Före första fiskalsförordnandet i hovrätten finnes nämligen möjlighet att jämsides med hovrättstjänstgöringen uppehålla annan tjänst, vilket även flertalet göra. Vid fiskalsförordnande måste emellertid sådan tjänst definitivt lämnas. Innehäft fiskalsförordnande torde numera icke medföra några egentliga meriter annat än inom hovrätterna själva. — Även om på senare tid hovrätten haft uppmärksamheten fäst på det olämpliga i den definitiva prövningens förhållande på ovan antytt sätt och sökt i någon mån råda bot på denna bristfällighet, så föreligger dock i ämnet alltjämt icke någon betryggande ordning.

Genom hovrättens sålunda utvecklade maktfullkomliga prövningsrätt av domaraspiranter åsidosattes emellertid även en objektiv prövning av dessas lämplighet för befattning såsom ordförande i häradsrätt. Den verksamhet, som av underrätterna utövas för utredning av anhängiggjorda mål och dessas avgörande i första instans, fordra i det hela andra kvalifikationer, än som kan ställas på en domare i en kollegial mellaninstans. Prövningen av lantdomaraspiranter borde därför, åtminstone i väsentlig grad, inriktas på utrönande av kvalifikationerna för tjänstgöring såsom ordförande i häradsrätt. Hovrätterna hava uppenbarligen i allmänhet icke fullgoda möjligheter till sådan prövning. Den prövning, som — bortsett från granskning av inkomna domar och utslag — verkställs i hovrätterna kan egentligen icke avse annat än vederbörandes lämplighet såsom föredragande i överdomstol.

Det är sålunda två skilda önskemål, som jag härmed fäster kammarens uppmärksamhet på. *Dels* är det av vikt, att hovrätts prövning av vederbörandes lämplighet såsom föredragande i överdomstol verkställs på ett tidigare stadium och under mera betryggande former än som stundom hittills, enligt det ovan sagda, skett. *Dels* är det också angeläget, att ådagalagd olämplighet för sådan

föredragning icke i och för sig, såsom nu kan ske, får medföra, att till tjänstgöring i underrätt väl skickade jurister förhindras att vidare ägna sig åt domarebanan. Naturligtvis måste garantier finnas för, att även en lantdomare besitter nödig formellt-juridisk skicklighet. Men överhuvud måste beaktas, att det finns kvalifikationer i en domares karaktärsutrustning — sådana som rätt rådgighet, vidsynt horisont och socialt intresse — som äro av största betydelse för samhällsorganisationen och dess utveckling och som därför också utan men för det allmänna bästa vid prövning av domarskickligheten måste anses kunna uppväga någon brist i skickligheten att föredraga mål och »knäcka» rättsfall. Nu angivna egenskaper kunna icke i väsentlig grad beaktas i hovrätternas berörda prövning av domaraspiranterna. För prövning av sådana egenskaper vore det ett önskemål, att den unge domaraspiranten, oavsett bedömandet av hans föredragningsskicklighet, finge tillsviðare tillträde till tjänstgöring som ordförande i häradsrätt.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning utfärda bestämmelser avseende att inskränka och kontrollera hovrätternas befogenhet dels att verkställa prövning av extra ordinarie tjänstemäns lämplighet för domarverksamhet, dels ock att meddela förordnande att såsom vikarie uppehålla tjänst inom hovrätt.

Stockholm den 28 januari 1931.

V. Lundstedt.